

popularnonaukowy charakter wydawnictwa odpis nie został przetłumaczony na język polski. Dla tych czytelników, którzy byliby ciekawi bliższych szczegółów o powstaniu, autor podaje wykaz materiałów bibliograficznych. Praca zawiera 18 ilustracji.

Wydaje się, że omówiona publikacja L. Gomolca, mimo pewnych braków, spełnia postawione sobie naukowo-popularyzatorskie zadania. Daje ona bowiem pierwsze po wojnie krótkie, ogólne przedstawienie dziejów Powstania, przypominając szerszym kręgom czytelników jedną z najchlubniejszych kart z dziejów polskich walk o niepodległość.

Jerzy Marczewski

RUDOLF ELSNER: Zur Charakteristik des Deutschen Ostmarkenvereins. „Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther-Universität”. Halle-Wittenberg. März 1958.

Ten niewielki przyczynek do charakterystyki Hakaty opiera się na kilku dokumentach znajdujących się w merseburskim DZA (Rep. 195. Ostmarkenverein nr 80). Są to albo korespondencje wewnętrzne Hakaty, albo pisma wystosowane do różnych wybitnych osobistości urzędowych w Rzeszy. Autor wybrał z całej szeroko zakrojonej działalności Hakaty tylko parę reprezentatywnych zagadnień, jak: kolonizacja państwa na kresach wschodnich Rzeszy, wzmocnienie liczebne niemieckiej burżuazji oraz inteligencji w prowincjach wschodnich, forsowanie tzw. dodatków kresowych (*Ostmarkenzulage*), a w końcu tak istotny problem, jak prekursorska rola hakatyzmu w genezie niemieckiego faszystwu. Oczywiście trzeba tu traktować *Alldeutscher Verband* jako źródło tej ideologii, a Hakatę jako odnogę tego związku. Zakaz tego związku w 1933 r. ze względu na jego monarchistyczny charakter i tendencje przeciwne zwartości państwa narodowosocjalistycznego stanowi bodajże dla polskich badaczy całkowitą nowość.

W zasadzie szereg zacytowanych dokumentów ujawnia fakty należące do tej samej kategorii, co już dawno ogłoszone rewelacje Franciszka Krysiaka w jego znanym zbiorze¹. Nie odbiegają one zresztą od wszystkiego, co zawierają roczne sprawozdania, kalendarze i organ prasowy Ostmarkenvereinu. W każdym razie należy wyrazić zadowolenie, iż Rudolf Elsner podjął poszukiwania i zajął się problematyką, interesującą historyków polskich, a zwłaszcza poznańskich. Po syntetycznym ujęciu J. Kuczynskiego w jego „Studiach”, t. II oraz gotowym, obszernym — choć jeszcze nie ogłoszonym — studium F. H. Gentzena o Hakacie w czasie I wojny światowej mamy tym samym już trzecią pozycję niemiecką z tego zakresu, opierającą się na założeniach materializmu historycznego. I ten przyczynek przyda się do przygotowywanej wspólnie przez historyków PRL i NRD zbiorowej pracy o Hakacie i hakatyzmie.

Witold Jakóbczyk

FELIX HEINRICH GENTZEN: Grosspolen im Januaraufstand. Berlin 1958. s. 328.

Obszerne i sumienne studium Gentzena oddaje cenną przysługę badaczom dziejów ziem b. zaboru pruskiego. Przede wszystkim podkreślić trzeba dwie zasadnicze dodatnie cechy omawianej pracy: po pierwsze, prawie że zupełne wyczerpanie materiału źródłowego oraz literatury przedmiotu, a po wtóre, konsekwentne i poprawne stosowanie metodologii materializmu historycznego.

Autor wyzyskał obfite zasoby centralnego archiwum państwowego w Merse-

¹ „Hinter den Kulissen des Ostmarkenvereins...“ Poznań 1919.